מגנזי המלך

ראש השנה תשפ"ג לפ"ק
| גליון ס"ג |

עובדות מוכיחין, שסיפר רבינו בנועם שיחין, בסעודתא דחקל תפיחין

סיפורים ושיחות קודש מאת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א על

עניני ראש השנה

דער דברי חיים איז אמאל אריינגעקומען ר"ה אין בית המדרש צו תקיעות שופר, און האט נישט געזאגט קיין למנצח, נאר ער איז צוגעגאנגען און געזאגט די ברכה, און געבלאזן שופר, נישט קיין מן המיצר, גארנישט.

עמיצער האט עס איבער געזאגט פאר'ן שינאווער רב, און האט אזוי געזאגט, 'דער טאטע האט נישט געזאגט גארנישט', האט דער שינאווער רב געזאגט, 'וען דער טאטע איז אריינגעקומען, האט ער אזוי געקאכט אין די מצוה פון תקיעת שופר, אז ער האט זיך שוין פשוט נישט געקענט איינהאלטן, איז ער צוגעגאנגען גלייך מאכן א ברכה, און קיינער זאל נישט נאכמאכן'.

*

דער צאנזער רב האט אמאל געדאונט ראש השנה די פסוקי דזמרה, און עס האט געדויערט שעות, נישט קיין גוזמא, נאר שעות, און נאכדעם מוסף איז עס געגאנגען איינס-צווויי.

אזוי איז אמאל געווען אין צאנז אום ראש השנה, אז אין פסוקי דזמרה האט ער זייער מאריך געווען, ביי 'ויברך דוד' האט אים זייער לאנג געדויערט.

*

כ'האב געהערט אז דער דברי חיים האט געלערנט בני יששכר.

רבי הירצקא'לע ראצפערטער האט אמאל ראש השנה פאר תקיעת שופר געזוהן אז ער לערנט בני יששכר, האט דער דברי חיים געזאגט אז דער ספר איז געשריבן מיט רוח הקודש.

*

רבי הירצקע'לע ראצפערטער פלעגט צו פארן אויף ראש השנה קיין צאנז, איין יאר האט זיך געמאכט אז ער האט נישט געקענט פארן אויף ראש השנה, האט ער זיך מיישב געווען אז ער פארט אויף שבועות, ער האט געזאגט 'עצרת נמי ראש השנה (מגילה לא:)', וועט ער זיין אויף שבועות, איז ער אנגעקומען אויף צאנז ערב שבועות.

ערב יו"ט טראכט ער ביי זיך אז יעצט קומט ער דאך אנשטאט ראש השנה, די מנהג איז אז ראש השנה קויפט מען א נייע מעסער, וועט ער יעצט קויפן א נייע מעסער אזוי ווי ערב ראש השנה, איז ער ארויס געגאנגען אין מארק און האט געבעטן א נייע מעסער, רופט זיך אן דער וואס פארקויפט 'קוקט נאר, דער אונגארישער איד מיינט אז ס'איז ערב ראש השנה...'. ער האט הנאה געהאט פון דעם. שפעטער איז ער אריינגעקומען צום הייליגן דברי חיים און האט אים שלום געגעבן, האט דער דברי חיים אים געזאגט 'א גוט געבענטשט יאר', אזוי האט ער געזהן אז דער דברי חיים האט מרגיש געווען וואס ער האט געטראכט.

*

יעדן טאג אין חודש אלול דער צאנזער רב איז געגאנגען אין שטאטישן שוהל דאוונען, און ער פלעגט זאגן אכצן קאפיטלעך תהלים, דאס עצם גיין אין שוהל פלעגט מאכן אזא התעוררות אינעם שטאט.[1]

ראש השנה פלעגט ער אויך גיין אין די שטאטישע שוהל צו בלאזן שופר.[2] פאר תקיעת שופר, ס'איז געווען א שטאטישע שוהל, און ער האט געהאט א בית המדרש ביי זיך. אלע רבנים פלעגן גיין אין די אשכנז'ישע שוהל, אויף 'כל נדרי' אויך.

דער זיידע (הגה"ק בעל עצי חיים ז"ל) אויך, ער איז געגאנגען אין סיגוט אין שוהל, די דרשה וואס ער האט געזאגט כל נדרי האט ער געזאגט אין שוהל, און נישט אין בית המדרש. ס'זענען געקומען אפיציעל די גבאים פון שוהל אים אפנעמען, ס'איז געגאנגען מיט א פראטאקאל, די זעלבע ווי ראש השנה, פאר תקיעת שופר זענען געקומען צוויי גבאים עמטליך נעמען דעם רב אין שוהל, און געזאגט די דרשה און געבלאזן שופר.

דער פעטער ז"ל איז אויך געגאנגען ראשהשנה אין די שטאטישע שוהל, ער האט געזאגט צוויי דרשות (שהי' רגיל לדרוש בר"ה מקודם בביהכ"נ האשכנזים לפי דרגתם, ואח"כ דרוש דרש בבית מדרשו לעדת צאן מרעיתו).[3]

---

1 וכה כותב (באות צ"ט) בחודש אלול היה רבינו הולך בבוקר להתפלל לביהמ"ד של העיר, והיה הציבור אומרים בציבור ח"י קאפיטלעך תהילים, מלבד ביום עש"ק שאז היה הציבור אומר ביחד כל ספר תהילים קודם אור היום.

2 וכותב - אינני יכול לתאר לכם גודל הפחד שהיה בכל העיר כשהתחיל רבינו לילך לביהמ"ד של העיר להתפלל, כי היו כל אנשי העיר מרגישים שהוא חודש אלול.

עיין בס' דרכי חיים (מנהגי קודש ממרן הדברי חיים שכתב המשב"ק ר' רפאל צימעטבוים ז"ל -אות קא) רבינו הקדוש התפלל לפני העמוד בר"ה פסוקי דזמרה, ומוסף ב' ימים, וגם הי' בעצמו בעל תוקע, והי' הולך גם כן לביהכ"נ ולביהמ"ד דהעיר, ותקע שם תקיעות מיושב, ואח"ז הי' תוקע בביהמ"ד שלו תקיעות מיושב, וגם התקיעות בשמו"ע בלחש, והתקיעות של שמו"ע בקול רם הי' מצוה לאחר לתקוע,, ואחר כל התפילה היו תוקעין מאה קולות, ורבינו הק' היה המקריא...

3 עי' בס' המאזרנו חיל מהרב החסיד המפו' ר' חנני' יו"ט ליפא שווארץ ז"ל (בחלק הסיפורים) שמתאר עבודת קדשו של מרן רבינו הק' זי"ע באמירת ב' הדרשות בר"ה, וז"ל: "ומידי

*

מ׳פירט זיך אז מ׳גייט נאכאמאל אין מקוה פאר תקיעת שופר אלץ חביבות המצוה, און כבוד און חשיבות המצוה, און מיט א הכנה, דאס איז ביי יעדע מצוה, און ביי תקיעת שופר איז דא נאך א טעם, דער רמב״ם זאגט דאך (הל׳ תשובה פ״ג ה״ד) **אז תקיעת שופר איז לעורר צו תשובה, און ביי תשובה דארף מען טבילה.**

ס׳איז געווען א מעשה ביים בעלזער רב (הגה״ק מהרי״ד ז״ל) **אז א אשכנזישער רב איז געקומען צו אים און זיך באקלאגט אז די חסידים אין שטאט טשעפענען אים. פרעגט אים דער בעלזער רב, וואס טשעפעט מען מיט אים? האט ער געזאגט, ווייל ער גייט נישט אין מקוה יעדן טאג, פרעגט ער אים, נו, פארוואס גייט ער טאקע נישט אין מקוה יעדן טאג? רופט זיך אן דער רב, וואו שטייט דען אז מ׳דארף גיין יעדן טאג אין מקוה?!, האט אים דער בעלזער רב געזאגט צוויי זאכן, איינס אז מ׳פרעגט אויף א מנהג פון ערליכע אידן מיט א ביטול וואו עס שטייט, איז מען א אפיקורס, און צווייטנס, איר פרעגט וואו עס שטייט, איך וועל אייך זאגן, די משנה זאגט** (אבות פ״ב מ״י) **ושוב יום אחד לפני מיתתך, און דער מגן אברהם זאגט** (או״ח סי׳ תר״ו סק״ח) **אז ערב יום כיפור זאל מען גיין אין מקוה ווייל תשובה דארף האבן טבילה, בכדי צו מילא דארף מען גיין יעדן טאג אין מקוה, אזוי האט אים דער בעלזער רב געזאגט.**

נו, תקיעת שופר איז דאך לעורר צו תשובה, דארף דאך עס האבן טבילה, וועגן דעם גייט מען אין מקוה קודם, דאס איז אזא פשוט׳ער טעם אויף דעם.[4]

*

4 לחיבת הקודש נעתיק כאן מתוך דברות קודש שהשמיע מרן שליט״א בעת רעווא דרעוין פר׳ פרה שנת תשע״א לפ״ק בענין סגולת המקוה וזתודה״ק: ...וכ״ק מרן אאמו״ר זללה״ה בברך משה (פ׳ חקת עמוד קצ) הוסיף כי כדבר הזה י״ל גם לגבי ענין מחילת עוונות, כי בשלהי מס׳ יומא (דף פה:) מבואר בדברי חז״ל כמה חילוקי כפרה, וישנם עוונות אשר אין מועיל בהם תשובה לבדה אלא בצירוף יסורים ומיתה. אכן בזכות שמקיימים ישראל חוקים בלא טעם, גם הקב״ה מתנהג לעומתם מדה כנגד מדה לקבל תשובתם הדלה ולמחול על כל עוונותיהם מבלי טעם. ובזה ביאר שם מאמר המשנה (יומא פה:) מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב״ה מטהר את ישראל, כי כתב הרמב״ם (הלכות מקואות פי״א ה״ב)הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא, שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים, אלא גזירת הכתוב הוא. ובכן מה מקוה מטהר את הטמאים שבני ישראל מקיימים מצות הטהרה במקוה שהוא חוק בלי טעם, אף הקב״ה מטהר את ישראל וימחול על כל עוונותיהם מבלי טעם, עכ״ד.

ועל פי דרכינו נראה לומר בטעם הדבר שהתשובה צריך טבילה, כמו שהזכיר המגן אברהם (או״ח סי׳ תר״ו ס״ק ח׳) דהנה איתא במדרש (ילקוט יחזקאל רמז שנח), כי הסברא נותנת שלא תועיל תשובה לנפש החוטאת, ורק ממדת טובו וחסדו של הקב״ה ידו פתוחה לקבל שבים, והוא כחק בלי טעם. ולכן התשובה צריכה טבילה שגם הוא חק בלי טעם, ובזכות שמקיימים טבילה במקוה שהוא חק בלי טעם, מדה כנגד מדה גם הקב״ה מקבל התשובה כחק בלי טעם. וזהו הטעם שנהגו חסידים ואנשי מעשה לטבול בכל יום לפני התפלה, וכן המנהג לטבול ביום ראש השנה לפני תקיעת שופר, אף שכבר טבלו בבוקר לפני התפלה, כי הטבילה במקוה מועלת לקבלת התשובה, שבזכות שמקיימים החוקים הקב״ה מוחל על כל עוונותינו.

והנה באמרי נועם הביא בשם אביו הרה״ק רבי אליעזר מדזיקוב זללה״ה ו׳יהי ביום ה׳שמיני ק׳רא מ׳שה, ראשי תיבות במקו״ה. ויש לפרש הרמז בזה, דהנה המשכן היתה לכפר עון העגל. אמנם מעשה העגל הוא חטא דעבודה זרה שאינו מועיל תשובה לבדו להתכפר, אולם מובן דהנה לדורות צוה ה׳ על מצות פרה אדומה לכפר על מעשה העגל, כי מצות פרה אדומה הוא חק, ובקיום החוקים מבלי טעם מתכפר גם עון דעבודה זרה מבלי טעם, אמנם הרי אמרו חז״ל (גיטין ס.) שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן ואחד מהם פרשת פרה אדומה, וכתב רשיו״ל בשם הירושלמי, באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה הפרה. ולפי זה הרי ביום שהוקם המשכן עדיין לא היה להם מצות פרה אדומה שהוא חק בלי טעם, ובכן י״ל שביום שהוקם המשכן מתכפר עון העגל בזכות טבילה במקוה שגם הוא חק בלי טעם. ולזה ו׳יהי ביום ה׳שמיני ק׳רא מ׳שה, ראשי תיבות במקו״ה. להורות שהלכו אז לטבול במקוה, וקבלו עליהם לשמור חקי התורה מבלי טעם, ובזה נתכפר להם מעשה העגל.

ועוד האריך רבינו בסגולת המקוה וטהרתה, ולבאר ע״י הפסוקים של הקריאה לפרשת פרה.

שנה בשנה הלך רבינו לשם בראש השנה לומר דרשה לפני תקיעת שופר וגם היה הבעל מקריא בעת התקיעות, רבינו הופיע אצלם לפני שהתחיל להתפלל שחרית, כי היה צריך להגיע לשם בזמן המדויק, והופיע מלובש בקיטל מעוטר בעטרה מכסף ופני קדשו האירו באור יקרות, ובבואו היה נגש אל מקומו בכותל המזרח וכנהוג אצל האשכנזים היו יושבים הרבנים ופניהם לצד מערב פונה כלפי העם, רבינו עמד שם עד שגמרו קריאת התורה, ואז עלה על הדוכן ודרש לפניהם דרשת תקיעת שופר בדברו לפני קהל האשכנזים דברי מוסר לפי דרגתם, ועורר את בית יעקב אלו הנשים שלא ילכו עם ביי האר רק יגזזו שערות ראשם ויכסו ראשן בשייטלען וכדו׳, ואחר כך בשעת התקיעות היה רבינו הבעל מקריא, והיה נשאר בבית המדרש עד אחר שגמר החזן תפילת "הניי העני ממעש" שקודם תפילת מוספין, ואז מיהר צעדיו לבית המדרש של החסידים היכן שערך עבודתו בקודש בקרב עדת אנ״ש.

אחר שרבינו הופיע לבית מדרשו התחילו להתפלל, והש״ץ הקבוע לתפילת שחרית היה הרה״ג ר׳ חיים שמואל פריעדמאן זצ״ל חותנו של הגה״צ מראחוב זצ״ל, ורבינו התפלל שם תפילת מוספין.

אאמו״ר הרה״ח ר׳ עזריאל זצ״ל שימש כשליח ציבור למוספין בבית המדרש הראשון שהיה בעיר סאטמאר, שגם מרן הייטב לב זי״ע התפלל שם פעם אחת, וכמובן שהתפללתי שם ביחד עם אאמו״ר ז״ל, ומכיון דשם כבר גמרו התפלה בשעה אחת אחה״צ, עלתה בידי להיות נוכח בב׳ הדרשות הן בבית המדרש הגדול והן בבית המדרש של רבינו.

מה נאמר ומה נספר מעוצם דרשותיו של רבינו בראש השנה בבית מדרשו אין לשער ואין לתאר, רבינו דיבר בהתעוררות נוראה שבל יתואר ובל ישוער, וממש זרק את כל גופו כלפי ארון הקודש בשעת הדרשה מגודל ההתעוררות".

אין ראצפערט איז געווען א איד א בנש״ק א קאסאנער אייניקל - ר׳ מענדעלע האט ער געהייסן - וואס ער האט געקענט נאכמאכן דעם בעלזער רב - דער בעלזער רב האט דאך געוואוינט אין ראצפערט - איינמאל איז דער בעלזער רב אריינגעקומען אין בית מדרש אין ראצפערט און ער הערט ווי אזוי ר׳ מענדעלע מאכט אים נאך ׳ונתנה תוקף׳, האט אים דער בעלזער רב געזאגט ׳דו וויסט אז ווען איך זאג ׳וחיל ורעדה יאחזון׳ דרייען זיך אין מיר אלע בני מעיים?!׳, ווען דער ר׳ מענדעלע האט נאר פראבירט נאכצוזאגן דעם ׳ונתנה תוקף׳ האבן זיך אים אנגעהויבן צו דרייען זיינע קישקעס, אזא יראה איז אריין אין אים, כ׳האב געהערט די מעשה פונעם טאטן ז״ל.

׳וחיל ורעדה יאחזון׳ גייט טאקע ארויף אויף די מלאכים, אבער אזוי האט דער בעלזער רב געזאגט אויף זיך אז ׳עס דרייען זיך אין מיר אלע בני מעיים׳.

פארוואס ציטערן די מלאכים? ווייל עס שטייט (בראשית כה, יב) **והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים ׳בו׳, די מלאכי אלקים האבן א עליה און א ירידה דורכן מענטש, און במילא וועגן דעם ציטערן זיי** (הובא בייטב לב פ׳ וישלח).

די גמרא זאגט אין מסכת שבת (דף פח:) **אז די מלאכים האבן געזאגט ׳מה לילוד אשה בינינו׳, טייטש דער בינה לעתים** (ח״א דרוש ב׳ לשירת הים) **אז די מלאכים האבן נישט פארשטאנען ווי אזוי א ילוד אשה זאל זיין ׳בינינו׳, א ממוצע צווישן די מלאכים מיטן באשאפער.**

אין ייטב לב (פ׳ וישלח עה״פ ויצו אותם) **ברענגט ער אראפ א מורא׳דיגן טייטש, אז די גמרא זאגט** (סוטה לג.) **אז מ׳טאר נישט מתפלל זיין בלשון ארמי, ווייל מלאכי השרת אינם מכירין בלשון ארמי, און די גמרא איז מסביר אז דאס איז ווייל די מלאכים דארפן מעלה זיין די תפילות, זאגט ער אז דאס איז ביי סתם א איד, אבער ביי יעקב אבינו וואס די מלאכים האבן אים אפגעהיטן, האט ער נישט געדארפט אז זיי זאלן מעלה זיין זיינע תפילות, נאר ס׳איז געווען פארקערט, יעקב אבינו האט מעלה געווען די שירות ותשבחות פון די מלאכים צום אויבערשטן, און דאס איז טייטש ׳ויפגעו בו מלאכי אלקים׳, [ויפגעו הוא מלשון פגיעה שהוא אחד מעשרה לשונות של תפילה] אז די מלאכים אלקים האבן געדאוונט דורך יעקב אביו, צדיקים זענען לפנים ממחיצתן של מלאכי השרת, יעקב אבינו איז געווען א העכערע מדריגה ווי א מלאך.**

*

כ׳האב נאכגעהערט פון רבי אברהם ווערצבערגער וואס האט עס נאכגעזאגט צי פון זיין שוויער צי פון זיין זיידן, אז דער ייטב לב האט געזאגט יום כיפור ביינאכט ביים דאוונען ׳אל נא תשת עלינו חטאת, אשר נואלנו מ׳האמיר זיך באנארישט (אזוי האט ער געזאגט, מיט א רי״ש,

א שטארקער גאליציאנער רי"ש), ואשר חטאנו און מ'האמיר געזינדיגט'.

רבי פרץ לעפקאוויטש האט מיר דערציילט אז דער באגאדער רב (הגה"צ ר' שלמה לייב ווייבערגער ז"ל) האט געלערנט ביים ייטב לב, און האט זיך געזעגנט פונעם ייטב לב און האט געוואלט אהיים געפארן אויף ראש השנה, האט אים דער ייטב לב געזאגט (בגודל עגמת נפשו) 'געזינדיגט האבן מיר אינאיינעם, און תשובה טוהן פאהרסטו דיך אהיים?!' (עי' בספרו של הר"ר פרץ הי"ו נפלאים מעשיך ח"ב).

אזוי ווייט איז געווען זיין עניות און שפלות רוח פונעם ייטב לב, דאס צובראכנקייט.

ער איז טאקע געווען א ענין, זיין ספר איז אויך שטארק געבויט אויף מדת ענוה.[5]

---

5 עיין בס' נפלאים מעשיך (ח"ב עמ' כ"א) שמביא בשם הגה"צ מבאגאד זצ"ל ששמע מהבעה"ס עשר אורות שהיה מתלמידי הייטב לב, והיה ברוך הכשרונות ומושלם מאוד, וברבות הימים נתמנה לרב בא' מערי גאליציע ונכנס אל רבו הק' לקבל ממנו ברכה, וגם ביקש ממנו הדרכה לדעת את הדרך אשר ילך בה, והרה"ק ישב עמו שעה ארוכה והדריך את תלמידו בעצות ואופנים שונים איך להתנהג בעניני הנהגה והוראה.

ובתוך הדברים אמר לו הייטב לב דע, שאני מכיר עיירות גאליציע מקרוב (כי הוא היה רב בסטראפקוב שבמדינת גאליציע) ושם דרים בכל עיר מינים ממינים שונים, חסידי דזיקוב וחסידי בעלזא וכו', וחסיד זה נוסע לרבו על חג הסוכות, והשני נוסע לרבו על ראש השנה וכדומה, וכמובן שאתה בתור רב העיירה תאוה נפשך שישארו אצלך לימים טובים (און דו ביז ט דאך א גוטער בעל דרשן און א גוטער בעל תפילה, וועסטו דאך א וואדאי וועלן אז מען זאל בלייבן ביי דיר אויף ימים טובים), אבל זאת אגיד לך, שאל תתערב כלל בזה כי יצמח מזה מחלוקת גדולה, ותעורר עליך ריב ומדון.

ועוד אמר לו הרה"ק - ותדע נאמנה שזה שדברי נשמעין בכל מקום, הוא משום שכשאני רוצה לתקן איזה דבר או לצוות איזה ענין אני מעיין מקודם בדבר, ואם אני רואה שממילא לא ישמעו לדברי אז איני אומר כלל, ועוד כי מעולם ידעתי בתוך תוכי שאני באמת כלום, וחזר על דבריו 'און איך בין טאקע גארנישט', וכך הירבה לומר לו הדרכה.

וסיפר, שבאותו שעה שהרה"ק הייטב לב אמר 'איך בין טאקע גארנישט' בצבץ ועלה ממנו גודל שברון לבו, עד שאותו תלמיד עמד משתאה מחריש לדעת שאותו רב המדינה ומנהיג עדה לאלפים שבור לרסיסים בגודל ענוות צדקו.

וכן ראה מש"כ המחבר עשר אורות בקונטרסו כתבי צדק שבו הדפיס שנים עשר מכתבים ממרן הייטב לב, ששם הקדים לתאר מקצת מגדולת רבו מרן הייטב לב ומידותיו הק', עיי"ש

ועיין בס' שיח זקנים (ח"ב עמ' צ"ג) שפע"א אמר הייט"ל באמצע דרשת כל נדרי: איך האב דאך שוין א וויסע בארד ולא עשיתי עדיין מאומה, ולבנים אומרים לנו עשו, ואח"כ אמר אונז האב מיר יא אויפגעטוהן, עשיתי שלום בהרבה עיירות שהיו שם מחלוקת, אתם יודעים למה, ווייל איך בין גארנישט, איך קען גארנישט, וע"כ היו דברינו נשמעים.

*

אין ייטב פנים (מאמר אבני זכרון אות ל"א) איז דא א תורה וואס ער האט געזאגט ראש השנה נאך אלס רב אין גארליץ, אז עס איז געווען א מגיפה און ער איז ניצול געווארן.[6]

כ'האב אבער געהערט פון ר' אברהם וועריצבערגער ע"ה וואס ער האט דאס געהערט פון זיין שוועזר אז וועז ער איז געווען אין סיגעט אויף ראש השנה איז געקומען א איד פון גארליץ קיין סיגעט, יענער איז שוין געווען אן עלטערער איד, האט יענער דערציילט אז ער איז אמאל אהיימגעקומען שפעט אויפדערנאכט אין שטאט, און ער האט געדארפט אריבערגיין דעם בית החיים, האט זייער דערשראקן, ער האט אבער געמוזט אריבערגיין, וועז ער איז געקומען נענטער האט ער דערקענט די שטימע פונעם רב, דער ייטב לב וועלכער איז דארט געווען רב, ס'איז אים געווען זייער אויפפאלענד, וועז ער איז געקומען נענטער האט ער באגעגענט דעם ייטב לב, ער האט געזעהן ווי ער איז מקיף דעם בית החיים איינער אליין אינמיטן די נאכט, און ער האט איהם דערזעהן האט ער אים זאגאגט "כאפ זיך אן אין מיין גארטל און ס'וועט דיר גארנישט פאסירן".

דער ייטב לב איז ארומגעגאנגען דעם בית החיים מיטן שטעקן און ער האט געשריגן (דער ייטב לב האט געדעדט מיט א שטארקן גאליציאנער רי"ש) "ארויס פון מיין שטאט! ארויס פון מיין שטאט!", און דער איד איז מיטגעגאנגען ארום דעם בית החיים.

וועז ער האט געענדיגט אפאר מאל אזוי מקיף זיין דעם בית החיים האט ער איהם געזאגט "דאס וואס דו האסט יעצט געזעהן, השמר והזהר אז דו זאלסט דאס ווייטער דערציילן, זאלסט וויסן ס'איז בנפשך".

האט דער איד דערציילט אז ער האט מורא געהאט צו דערציילן די מעשה, דער רבי האט איהם געווארענט, נאר יעצט אז ער איז שוין אן אלטער איד, און ער זעהט אז ער וועט שוין נישט זיין לאנג אויף דעם עולם, האט ער שוין נישט קיין מורא צו דערציילן יעצט די מעשה וואס ער האט מיטגעלעבט.

אויף דעם איז דא א תורה אין ייטב פנים, דאס איז געווען אין די תקופה פון די מגיפה.

*

דער זיידע דער קדושת יו"ט איז געווען זייער א שארפער מענטש, אנדערש געווען ווי דער ייטב לב, דער ייטב לב איז געווען א פריינטליכער, א צוגעלאזענער מענטש, מיט א שמייכל, א גוט ווערטל, א גוט ווארט. דער קדושת יו"ט איז געווען זייער ערנסט, ס'איז געווען אזא פחד ווען ער איז אריין געקומען אין שטוב. כ'געדענק דער טאטע ז"ל האט אמאל פארציילט ביים זיידן דער קדושת יו"ט איז געווען אמאל ראש השנה אויפדערנאכט, ס'איז געווען א איד ר' נטע פון סוואליווע, אויף אים האט ער דערציילט די מעשה, א שטעטל סוואליווע, ס'איז נישט מארמאראש, אבער ס'איז אונגארן, בקיצור פון סוואליווע, און דארט אין סוואליווע איז געווען דער מעיאר א גרויסער רשע און ער האט אויסגעטיילט צרות פאר אידישע קינדער דארט אין זיין שטעטל. אין סיגוט איז געווען א 'קליינע שטוב', און ס'איז געווען א 'גרויסע שטוב', אין די 'גרויסע שטוב' דארט האט מען געמאכט דעם אויבער טיש (פירות טיש אחר ברהמ"ז בליל שב"ק), די קליינע צוזאמקומען וואס איז געווען נישט אין ביהמ"ד איז געווען אין די 'גרויסע שטוב', און נעבן דעם איז געווען א 'קליינע שטוב', דער זיידע איז געזעצן אין די 'קליינע שטוב', ראש השנה אויפדערנאכט נאכ'ן דאוונען ווען מ'איז אהיים געקומען נאך וואס מ'איז אדורך געגאנגען זאגן לשנה טובה, ער איז געזעצן ביי זיך אין צימער אין די קליינע שטוב, און אין די גרויסע שטוב זענען געשטאנען אידן, ס'איז געווען אזוי ווי דער פאדער צימער, און ס'איז אנגעקומען דער גאסט, ראש השנה אויפדערנאכט איז דער זיידע געזעצן אזוי באימה וביראה, איז אריינגעקומען דער איד אין די גרויסע צימער, און ער איז צוגעגאנגען צום קדושת יו"ט, ער איז געווען אזוי פאר'מוח'ט ראש השנה, און דער ר' נטע הייבט אהן צו זאגן 'רבי איך בין א שליח פון גאנץ סוואליווע, דער רשע האט זיך פארליגט אויף אידישע קינדער, ער טיילט אויס צרות, יעצט האט ער זיך פארלייגט אויף די פרנסות פון אידישע קינדער, ער וויל אוועק נעמען די פרנסות פון אידן, און דער קדושת יו"ט איז געווען אזוי פאר'מוח'ט און קוקט אים אהן אזוי פארקאכט, ס'האט אים אזוי געאהרט אז ער שטערט אים אין דעם זמן, האט ער אים געזאגט אזוי קורץ 'כ'האב דיר שוין געזאגט ער וועט האבן א שווארצן סוף', דער ר' נטע האט געזעהן אז ס'איז א אנגעצויגענער מצב, האט ער זיך אזוי צוריק געצויגן, און ער איז אוועק געגאנגען.

ס'איז אדורך געגאנגען ראש השנה, קיין טעלעפאון איז דאך נאך נישט געווען דעמאלטס צי פרעגן וואס טוט זיך, קיין סעלפאון אויך נישט..., יום כיפור איז נישט געווען קיין סאך געסט, די אנדערע טעג סוכות איז אנגעקומען א איד פון סוואליווע וואס איז געקומען אויף יו"ט אויף די צווייטע טעג, וועז ער האט געהערט אז ס'איז אנגעקומען א איד פון סוואליווע האט ער

---

6 עיין שם שמאריך בענין שהקב"ה מטיב עם ברואיו בזכות מה שעתידים להטיב מעשיהם והקב"ה מצרף לזכותם גם מה שעתידים לעשות מצוות ומעש"ט, עיי"ש באריכות, ומסיים שם בזה"ל: "דרוש זה אמרתי בגארליץ בראש השנה אחר שנה שהיתה בו מגיפה ר"ל, ובחמלת ה' נצלנו, נודה לאלקינו שהחיינו וקיימנו הוא עשנו ולו אנחנו", עכ"ל.

געפרעגט וואס טוט זיך אין סוואליווע מיט דעם מעיאר... יענער האט נישט געוואוסט אז ס׳איז געווען דא א הזכרה ראש השנה ביינאכט, האט ער געזאגט, איך ווייס אז ראש השנה אינדערפרי האט מען אים געטראפן געשאסן!, מ׳ווייסט נישט צי ער האט זיך אליינס געשאסן, צי מ׳האט אים געשאסן, אבער דאס ווייסט ער אז ראש השנה אינדערפרי האט מען אים געטראפן געשאסן.

*

ס׳איז אמאל געווען א מעשה ביים זיידן דעם קדושת יו״ט ס׳צייטן, בימיו האט די רעגירונג אנגעהויבן זיך צו ארגאניזירן אדער מאדערניזירן ווי אזוי מ׳זאל עס רופן, בעפאר דעם ווער ס׳האט געוואלט עפענען א קרעטשמע צו פארקויפן בראנפן האט יעדער געקענט, שפעטער האט די רעגירונג אנגעהויבן אינצוצויגען די זאך, נישט יעדער זאל קענען פארקויפן, נאר מ׳האט געדארפט האבן אן ערלויבעניש דערפאר, דאהי הייסט עס לייסענס, דארט האט עס געהייסן ליצענץ - זעהט אויס לייסענס קומט פון א דייטשע אויסדרוק - און מ׳האט נישט געגעבן פאר יעדן איינעם, נאר מ׳האט אנגעהויבן צו מאכן א סדר און אין יעדן שטעטל איינער אדער צוויי האט געקענט באקומען און די איבעריגע האבן דאס נישט געקענט באקומען.

פארשטייט זיך אז ס׳איז ארויסגעקומען מחלוקת אין די אלע דערפער, דער האט יא געהאט, און דער האט געוואלט באקומען פון די רעגירונג, און דער האט נישט געקענט באקומען, און דער זיידע ז״ל איז דאך געווען רב אין סיגוט, און ארום סיגוט איז דא אסאך שטעטלעך און דערפלעך און מ׳האט זיך איבעראל געקריגט, און ער האט געלאזט רופן דארט מענטשן פון דעם שטאט און פון דעם דארף די אלע בעלי מחלוקת וואס האבן געהאט טענות, ער האט געהייסן איינער זאל באצאלן פארן צווייטן, מ׳זאל זיך אזוי אויסגלייכן.

אין איין דארף נישט ווייט פון סיגוט איז דא א דארף מ׳האט עס גערופן ׳שווארץ-טומאה׳, ס׳האט נישט געהייסן ׳שווארץ-טומאה׳ נאר אידן האבן עס אזוי גערופן,[7] ס׳האט געהייסן ׳וויים-קירכע׳, און אידן האבן נישט געוואלט רופן ׳וויים-קירכע׳, האבן זיי עס גערופן מיט אזא שם גנאי ׳שווארץ-טומאה׳.

בקיצור, דארט אין ׳שווארץ-טומאה׳ האט מען זיך אויך ארום געקריגט דארט, די וואס האבן געהאט צוטוהן מיט דעם ענין, האט דער זיידע ז״ל געשיקט א שליח אויסצוגלייכן, אבער מ׳האט נישט געקענט זיך פארגלייכן, ס׳איז שוין געווען סוף זומער, ס׳איז שוין געווען אנהייב חודש אלול, און דער זיידע דער קדושת יו״ט איז געפארן פון סיגוט קיין שווארץ-טומאה צוליב די קריגערייַ, און ער האט אנגעהויבן צו רעדן מיט די בעל בתים, מיט דעם מיט יענעם, דו וועסט עס האבן, און דו וועסט באצאלן כך וכך, דער האט יא מסכים געווען, דער האט נישט מסכים געווען, ענדליך איז מען שוין געקומען צו א הסכם, און כנהוג נאך וואס מ׳איז געקומען צו א הסכם האט מען חרטה געהאט, בקיצור ער איז דארט אפגעזעצן א וואך צייט, מ׳האט געמיינט אז ער האט מצליח געווען אבער צום סוף איז צופאלן די גאנצע זאך, נו ס׳איז שוין געקומען נאנט צו שבת, דאנערשטאג, איז ער אהיים געפארן, אז ער איז אהיים געפארן זענען אלע אים געגאנגען באגלייטן אזוי צום וואגן, וועז מ׳איז צוגעקומען צום וואגן האט ער זיך אויסגעדרייט אזוי צו די אידן דארט, און ער האט זיי געזאגט אזוי, הערט׳ס מיך אויס, דא אין די גאנצע געגנט האט מען זיך איבעראל ארום געקריגט, כ׳האב געשיקט א שליח און ס׳האט געגוצט, מ׳האט זיך אויסגעגליכן, אז נישט האב איך געלאזט רופן, דא בין איך פערזענליך אראפ געקומען, איך זיץ שוין דא דריי טאג און כ׳האב נישט מצליח געווען, וואס מיינט עטץ? אז איך האב נישט וואס צו טוהן מיט די צייט?, ס׳איז חודש אלול און איך האב וואס צו טוהן!, ווארט׳ס נאר ווארט׳ס..... ער האט זיך אויפגעהויבן און איז אוועק געפארן.

אינעם הייליגן טאג אום יוה״ק האט אויסגעבראכן א שריפה אין דערפל, און דער וויגט האט געבלאזן, ס׳איז געגאנגען אזוי ווי מ׳האט פריער געזאגט ס׳איז געווען האלצערנע הייזער מיט שטרויענע דעכער, און ס׳איז געגאנגען פון הויז צו הויז, און ס׳איז געווארן א מהומה און מ׳האט זיך פראבירט צו ראטעווען וואס מ׳קען, און אידן האבן ליידער מחלל יו״ט געווען (בדברים האסורים עפ״י הלכה), ס׳איז דאך אדם בהול על ממונו, ס׳איז אדורך געגאנגען יו״ט שוין געווען נאך יום הקדוש א טאג צוויי, מ׳האט זיך אין אכט גענומען וואס דא איז געווען, אידן האבן געהאט מכשולות מכח די שריפה, נאך יו״ט זענען זיי אריין געקומען קיין סיגוט צום זיידן, זיי זענען געקומען ארויס נעמען א תשובה, דער האט געהאט אזא מכשול און דער האט געהאט אזא מכשול, האט ער געזאגט מ׳זאל אריין קומען אינציגווייז, און יעדער איז אריין געקומען עקסטער, און ער האט יעדן איינעם אויסגעפרעגט וואס האסטו געטוהן, וואס האסטו געהאט, ער האט יעדן אויסגעהערט, און ער האט מסדר געווען תעניתים, דו וועסט פאסטן אין טאג, דו וועסט פאסטן דריי טאג, במשך דעם ווינטער

ווי אזוי מ׳זאל פאסטן, אזוי האט ער מסדר געווען, יעדער איז אריין געקומען ער האט יעדן איינעם אויסגעהערט, און פאר יעדן איינעם אויסגעשטעלט אזא תשובה, און ער האט פאר זיך אויפגעשריבן אויפן פאפיר אלעס וואס ער האט זיי געזאגט.

וען ס׳איז געקומען ווינטער האט מען אנגעהויבן צו זעהן אויף אים אליינ׳ס אז ער איז מרבה בתעניתים, מ׳האט געזעהן נאך א וואך און נאך א וואך, ער איז מרבה בתעניתים, איז מען אריין געקומען פרעגן, וואס איז געשעהן, פארוואס איז ער מרבה בתעניתים, האט ער געזאגט, עטץ וויסט דאך וואס איז געווען אין שווארץ-טומאה, אידן האבן מחלל יו״ט געווען, און כ׳האב ארויס געגעבן א תשובה פאר יעדן איינעם, כ׳האב אבער מורא אז אז איך האב אויך א חלק אין דעם.... איך וועל היסן יענעם פאסטן און איך וועל נישט פאסטן? האט ער אויך געפאסט, ער האט געשפירט אז ער האט א חלק, מוז ער אויך פאסטן.

*

כ׳האב געהערט פונעם טאטן ז״ל האט ער דערציילט א מעשה אז עס איז געווען א איד וואס האט ל״ע נישט געהאט קיין קינדער. ער פלעגט פארן קיין ראזוואדוב, צו הרה״ק רבי משה׳לע ז״ל, און ער האט זיך אלס מזכיר געווען פארן רבי׳ן, אמאל איז ער געווען אויף זומער אין עפעס א באד, דארט איז געווען דער דזיקוב׳ער רבי, דער אמרי נועם, ער איז געווען א ברודער מיטן ראזוואדאוואר רב. און ער האט געזאגט פארן דזיקוב׳ער רב אז ער האט נישט קיין קינדער. האט אים דער דזיקובער רב געזאגט ״אז דו וועסט קומען קיין דזיקוב אויף ראש השנה, וועסטו געהאלפן ווערן״.

דער איד איז געווען זייער נבוך, ער פלעגט דאך פארן יעדעס יאר קיין ראזוואדוב, און דא זאגט ער אים אז ער זאל קומען קיין דזיקוב, ער האט נישט געוואוסט וואס ער זאל טון. נו, אז ער האט א פראבלעם פרעגט מען דעם רבי׳ן, איז ער געפארן קיין ראזוואדאוו, און געפרעגט דעם ראזוואדאוואר רב, ״דער רבי זאל מיר מוחל זיין, איך בין דעם רבי׳נס חסיד, כ׳קום אלעמאל צום רבי׳ן זיך מזכיר זיין, און כ׳בין דערווייל נישט געהאלפן געווארן, נישט לאנג צוריק האב איך זיך געטראפן מיטן רבי׳נס ברודער דער דזיקוב׳ער רב, און ער האט מיר געזאגט אז איך זאל קומען צו פארן אויף ראש השנה קיין דזיקוב וועל איך געהאלפן ווערן מיט קינדער, מילא בין איך זייער מסופק צי איך זאל פארן קיין דזיקוב, וויל כ׳פלעג דאך אלע יארן אהער קומען״.

זאגט אים דער ראזוואדוב׳ער רב ״מיין ברודער איז נישט קיין ליגנער, אז ער זאגט אויב דו וועסט קומען צו איהם אויף ראש השנה וועסטו געהאלפן ווערן מיט קינדער, פָּאר קיין דזיקוב״.

---

7 המקור לאיסור הזכרת שם העיר המורה על שם ע״ז מובא בגמ׳ סנהדרין (סג ע״ב) דתניא ושם אלהים אחרים לא תזכירו וכו׳, כי אתא עולא בת בקלנבו, פירש״י לן באותה העיר, והיא נקראת על שם עבודת כוכבים שבה, אמר ליה רבא והיכא בת מר, אמר ליה בקלנבו, א״ל והכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו, א״ל הכי א״ר יוחנן כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה, והא היכא כתיבא, דכתיב (ישעיה מו) כרע בל קרס נבו, ואי לא כתיבא לא. ע״כ. וכן נפסק בשו״ע יו״ד (סי׳ קמ״ו סעיף א) ע״ש.

האט ער שוין געהאט אן הסכמה פונעם ראזוואדוב׳ער רב.

ראש השנה ביינאכט בשעת וועו דער גאנצער עולם איז אריבערגעגאנגען זאגן "לשנה טובה" פארן ראזוואדאוואר רב, איז דער איד אויך אריבערגעגאנגען אין די שורה, דער ראזוואדוב׳ער רב קוקט איהם אזוי אן "וואס טוסטו דא? כ׳האב געמיינט אז דו ווילסט פארן קיין דזיקוב".

זאגט דער איד "כ׳וועל זאגן דעם אמת, איך קום שוין דא אלע יארן צו פארן צום רבין׳ן אויף ראש השנה, כ׳האב זיך אלס מזכיר געווען ביים רבין׳ן און איך בין נישט געהאלפן געווארן, דא האט מיר דער דזיקוב׳ער רב געזאגט אז איך זאל פארן צו איהם אויף ראש השנה, אז איך זאל געהאלפן ווערן, אבער כ׳האב אריינגעטראכט ׳וואס וועט דא זיין, איך וועל פארן קיין דזיקוב און איך וועל געהאלפן ווערן, ומה יאמרו הבריות? אז דער רבי קען נישט און דער דזיקובער רב קען יא...׳, האב איך מחליט געווען אויב אזוי פאר איך נישט קיין דזיקוב".

דער ראזוואדוב׳ער רב איז זייער נתפעל געווארן וועו ער האט דאס געהערט "אזוי? בין איך דיר מבטיח אז דו וועסט דאס יאר געהאלפן ווערן". ער איז טאקע געהאלפן געווארן.

*

רבי דוד׳ל דינוב׳ער איז געווען אויף א שבת אין דזיקוב ביי הרה"ק רבי אליעזר׳ל, עס איז געווען אין די דריי וואכן, דארט איז געווען א מנהג אז מ׳האט געזינגען ביים טיש דעם פייט פון ראש השנה "שמו מפארים", אזוי איז געווען דער מנהג אין דזיקוב.

וועו רבי דוד׳ל האט געזעהן ווי מ׳זינגט דעם פייט האט ער זיך אנגערופן א וועלטל צו זיין שכן וואס איז געזעסן נעבן איהם, צי מ׳גייט אויך פאלן כורעים?!...

וועו דער דזיקוב׳ער רב האט דאס געהערט האט ער געהאט זייער א גרויסע הקפדה, עס האט אים זייער וויי געטון, אז מ׳מאכט חוזק פונעם טאטנ׳ס מנהגים. רבי דוד׳ל האט זיך פארענטפערט אז ער האט נישט געמיינט גארנישט, ער האט נאר געמאכט א וועלטל, אבער ער האט איהם נישט געוואלט אנקוקן.

נאך שבת וועו רבי דוד׳ל איז אוועקגעפארן האט זיך דער וואגן איבערגעדרייט, האט ער פארשטאנען אז עס איז דא אן הקפדה, האט ער געזאגט "איך פאר נישט אהיים, איך מוז צוריק פארן קיין דזיקוב". ער איז צוריק געקומען און געזאגט פאר רבי אליעזר׳ל אז ער איז צוריק געקומען און ער וויל מפייס זיין.

האט אים דער דזיקוב׳ער רב געזאגט "דאס האב איך געוואוסט אז איר וועט פאלן כורעים... וועו נישט דאס וואס ער האט געהאט אויף אים א רוגזה גאנץ שבת וואלט א גאנץ בינדל נישט געבליבן".

כ׳האב שוין אריינגעטראכט, וואס איז דאס ענין פון זינגען דעם פייט פון ראש השנה, וואספארא שייכות האט עס מיט די דריי וואכן, נאר מ׳זעהט אז ס׳איז דא די צעהן טעמים אויף תקיעת שופר פון רבי סעדיה גאון, איז טעם איז צו דערמאנען חורבן בית המקדש, און אויך די אנדערע טעמים, צו דערמאנען שופר של משיח, ווייל ביום ההוא יתקע בשופר גדול.

מ׳זאגט דארט (בפיוט ׳שמו מפארים׳) ׳נדיבי עמים ינוחמו בכפליים׳ (ע"ש הכתוב (ישעי׳ מ, א) נחמו נחמו עמי ודרשו חז"ל (איכה רבה א, נז) נחמה בכפלים).

דאס איז א גוטער טעם, א מנהג פון ראפשיצער רב איז דאך א הייליגער מנהג, מ׳דארף פאר דעם האבן דעם גרעסטן דרך ארץ.[8]

*

די וועלט פארציילט א אינטערסאנטע מעשה, אז דער קדושת לוי האט פארציילט אויף זיך, אז ער איז איינמאל געווען ראש השנה אויבן אין הימל, און ער האט געזען ווי דער שטן ברענגט גאנצע פעקלעך מיט עבירות, ליידער איז אזוי געווען, און דער שטן איז געגאנגען ברענגען נאך, דער קדושת לוי האט געזען אז ס׳איז נישט גוט, דארט איז געווען א טיהר צום גן עדן

8 עיין בקובץ עץ חיים (קובץ ו) שסיפר הגאון רבי נתן גאלדבערג ז"ל אב"ד לימאנוב שפעם איקלע הרה"ק רבי משה מראזוודוב זצ"ל לצאנז בא׳ השבתות שבימי בין המצרים, ובאמצע עריכת השוה"ט שאלו מרן הד"ח זי"ע האם שמעתם מכבוד אביכם טעם על שירת פיוט ׳שמו מפארים׳ בשבתות אלו, וענהו הרה"ק מראזוואדוב על דרך משל, לאב שהכה את בנו ואח"כ מתרבה אהבתם, (לכן הזמן קגרים לפא"ר את שמ"ו בימים אלו אחרי ששפך חמתו על בית תפארתינו) אמר לו מרן הד"ח ׳מחותן איר האט אונז ממש מחי׳ה גיוועז׳, וכיבדו לשיר את הפיוט, הה"ק עשה כמצווה אמנם שר אז במהירות ושלא כדרכו בקודש, כשחזר לאכסנייתו חזר לשיר את הפיוט במתינות כדרכו יחד עם קבוצה מחסידיו שליוווהו, כשעבר מרן הד"ח ליד האכסנייא, שמע קול השיר והתבטא אליו שוב ׳מחותן איר האט אונז היינט ממש מחי׳ גיוועז.

ועיין עוד שם שסיפר כ"ק מהר"ש מבאבוב זצ"ל בשם כ"ק אביו כ"ק הקדושת ציון זצ"ל שקבע זקינו כ"ק אדמו"ר מהר"ש מבאבוב זצ"ל לזמר הפיוט בניגון ששרים עד היום הזה עפ"י מעשה שהי׳, פעם איקלע המהר"ש בימי בין המצרים בבארדיוב, וסמוך לשם היה מעין שמשך תקופה טבל בה הרה"ק הרבי ר׳ מענדל׳ע מרימאנוב זי"ע, ונסע לשם רבינו ושתה מן הבאר, ובחזרתו משם זימר לעצמו ניגון, בנו כ"ק הקדושת ציון זצ"ל שר את הניגון ששמע מאביו בפני החסידים, ושמעה זקינתו אמו הרבנית הצדקנית מרת בילא ע"ה בת הרה"ק מהר"א מדזיקוב זי"ע וא"ח הה"ק רבי מאיר נתן מצאנז זצ"ל, והעידה שניגון זה הי׳ זקינה הרה"ק מראפשיץ זצ"ל מזמרו, ואמר שחיברו הרה"ק הרבי ר׳ מענדל מרימאנוב זצ"ל, וקבע אז המהר"ש זצ"ל לזמר את הניגון בשבתות בין המצרים על תיבות הפיוט ׳שמו מפארים׳, ע"ש.

און א טיהר צום גיהנם, האט דער קדושת לוי געזומען די פעקלעך אין דאס אריין געווארפן אין גיהנם, וועו דער שטן איז צוריק געקומען האט ער געזעהן אז איינער האט עס געגנב׳ט׳ האט ער פארשטאנען אז דער באדיטשוב׳ער רב האט דאס געטוהן, האט ער געזאגט ער זאל באצאלן, ואם אין לו ונמכר בגניבתו, די אבות הקדושים האבן אים געוואלט אפקויפן, אבער דער שטן האט געגעבן א העכערע פרייז, ער האט שוין לאנג געהאלטן א אויג אויף אים, דא האט זיך אים געמאכט א גוטע געלעגנהייט, איז געקומען הקב"ה אליין און געזאגט לי הכסף ולי הזהב איך האב די מערסטע איך קויף אים אפ, מיט דעם האט דער קדושת לוי געטייטשט ׳לקונה עבדיו בדין׳, ס׳איז הפלא ופלא, אבער אויפן קדושת לוי קען מען דאס גלייבן.

*

אין סיגוט און סאטמאר איז מען נישט געגאנגען זאגט תשליך אום ראש השנה,[9] נאר מ׳איז געגאנגען שלש עשרה מידות.[10]

9 אמנם עי׳ במחזור דברי יואל (ליוהכ"פ בסדר יום י"ג מידות, אות כ"ג) דכשאשר נתייסדה העיר קרית יואל דבשנת תשל"ד, ונשאר שם על ר"ה של שנת תשל"ה ציבור קטן מאוד, אמר להם רבינו ז"ל שילכו ביום א׳ דר"ה לאמירת תשליך אצל הנהר מים שבתוככי העירה.

וכן נהג מרן רבינו ז"ל בעצמו בר"ה שנת תש"ו בהיותו על אם הדרך על הספינה בדרכו מאר"י לארה"ב, שעשה סדר תשליך ביום א׳ דר"ה על הספינה. ומן הראוי להעתיק כאן מה שאמר רבינו לש"ב הרה"צ ר׳ יואל אשכנזי ז"ל מטבריא, שהפציר בו קודם שנסע מאר"י שישאר עוד באר"י לכה"פ עד אחר ר"ה כי שמא לא יספיק הזמן להגיע לאמעריקא תוך זמן קצר כזה ומי יודע אם לא יסתובב הדבר להשאר על הספינה על ר"ה, והשיב לו רבינו ע"ז בזה"ל: אם אשאר פה איני יודע אם אני באמת באר"י (כידוע שהי׳ מרגלא בפומי׳ לומר ד׳ הצמח ה׳ לצבי בפ׳ ראה), ולעומת זה אם אהי׳ בר"ה על הספינה מוקף במים מכל צד, יודע אני שאני נמצא במקום טהרה, כי מים רומז לטהרה כידוע, עכ"ל. ולבסוף כן היה שהספינה הגיעה לאמעריקא ביום ב׳ דר"ה שנת תש"ז, ורבינו לא ירד מהספינה עד מוצאי ר"ה ואמר שם סדר תשליך כנ"ל.

10 כן נהגו מרנן רבותינו הק׳ זי"ע וכן נהג הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע ועוד צדיקים לילך לתשליך ביום י"ג מידות שבו מתעוררים י"ג מדות הרחמים. ובס׳ קצה המטה על המטה אפרים (סי׳ תקצה סקי"ב) כתב, שמעתי בשם כמה צדיקים זי"ע, שהיו נוהגים לעשות הסדר תשליך ביום שלפני ערב יוהכ"פ הנקרא שלש עשרה מדות, מפני שהיה קשה עליהם לעשותו ביו"ט מפני תשוש כח לילך ברגליהם, וכן ראיתי למורי הגה"ק בעל קדושת יו"ט זצללה"ה שנהג כן עפ"י מנהג אבותיו הקדושים. ומה שבחרו באותו יום דוקא בודאי טעמם וניומוקם עמם, ואפשר טעמם בפשיטות מפני שמא דקגרים שנקרא היום י"ג מדות, וגם פסוקי תשליך הם נגד הי"ג מדות כמש"כ האריז"ל, ע"כ. ועי׳ בס׳ קדושת יו"ט בלקוטי תוספות יום טוב, ערך הדרכות והנהגות.

ועי׳ במחזור דברי יואל (ליוהכ"פ בסדר יום י"ג מידות, אות כ"ג) דמרן רביה"ק הי׳ דרכו ביום י"ג מידות אחרי התפילה לסיים אמירת תהלים בציבור, ואמר סדר הויזוי הגדול של רבינו נסים, וגם אמר תפלת על חטא, אח"כ קרא סדר הקרבנות,

מ׳קען פארשטיין אז די וואס זענען נישט געגאנגען ראש השנה, האבן בכוונה נישט געוואלט גיין ראש השנה, וועגן אפאר טעמים, איין טעם ווייל די צייט איז געווען ענג, אבער מ׳וואלט וועז דוקא געוואלט וואלט מען געקענט אריין שטופן. און א צוויטער טעם, ווייל תשליך איז א קורצע תפילה, אבער נאכדעם איז דא די תפילה פונעם עבודת הקודש, און די תפילה איז שוין א ריכטיגע ווידוי, און מ׳האט עס נישט געוואלט זאגן ראש השנה, אזוי ווי מ׳זאגט נישט 'חטאנו' וכדו׳.

און דריטנס, ווייל מ׳גייט תשליך צום וואסער, אין יעדע שטאט איז געווען א טייך, און צום טייך זענען געגאנגען אלע שוואכע חברה, קומט אויס אז מ׳האט זיך געטראפן דארט מיט אלע שוואכע, האט מען נישט געוואלט דעמאלטס גיין.[11]

והתפלל תפילת מנחה, ולאחמ״כ לעת ינטו צללי ערב הלך רבינו אל הנהר לעשות סדר תשליך, והיה דרכו ללכת על הגשר החוצה את הנהר (איפט ריווער) בקצה שכונת ווילליאמסבורג, ואמר שם כל סדר תשליך הנדפס בסידור תפלה ישרה עם תפלת החיד״א ז״ל.

וכ״כ בספר אשכולות הגפן (סדר הקרבנות ותשליך מנהגי צאנז) דאם לא הלכו בר״ה מפני חסרון פנאי היה מנהג מרן הדברי חיים זצוקללה״ה שהיה הולך לתשליך אחד אמירת הקרבנות ביום י״ג מדות, אבל כשהי׳ לו פנאי הלך בר״ה, וכן העיד הגאון מסוואליאווא ז״ל בהקדמת ספר תולדות יצחק שהיה בצאנז על ר״ה שנת תרט״ז ועשה סדר תשליך בראש השנה עיי״ש.

וע׳ עוד בספר שער המלך שער ה׳ פ״ח, ליקוטי מהרי״ח ח״ג, ספר דבר יום ביומו קצה המטה סקי״ב, שער ישכר מאמר שובה ישראל אות כ״ב, פני המים אות ל״ב, וכ״כ בדרכי חיים ושלום אות תשי״ב, וכן הרה״ק רבי נפתלי ממעליץ, וכן גם מנהג טשערנאביל וויזשניץ.

11 עיין בספר קצה המטה (סימן תקצח אות ז) שכתב דכבר צרח ככרוכיא הגאון חכם צבי ז״ל וציוה לבנותיו להיות נמנעות בראש השנה מלילך לתשליך. ובס׳ פני המים (עמוד יט) כ׳ שבספר גדולת יהונתן הביא שבעל השואל ומשיב תיקן בעיר בריסק כשהיה אב״ד שם שבר״ה לא ילכו הנשים לתפלת תשליך אל הנהר מפני התערובות רק ביום אחר.

ובספר יד אליהו (ריש ח״א בצוואת המחבר אות ב) כתב כי ראוי לבטל המנהג של תשליך לגמרי מחמת כמה טעמים גדולים אשר בזמן הזה אינו ראוי לנהוג כלל בזה, וגם מעיקרא לא ניתן המנהג כי אם לגדולים חקרי לב שיודעים מה הוא ועושין כל דבריהם בצינעא, אבל בזמן הזה פרוץ מרובה על העומד מאה פעמים וכמה קלקולים ראיתי בזה וד״ל. ובעיקר כי כל המקומות אשר אצל הנהר אינם נקיים בכל צד ולא ימלט מלהיות דבר מאוס בתוך ד׳ אמות או מלא עיניו. בעיקר אני גוזר באיסור גדול וגזירת התורה שהנשים לא ילכו כלל וכלל לעשות תשליך כי גדול עונם מנשוא אם יעברו על איסור זה וגם מהרבנים הגדולים אשר קטנם עבה ממותני בקשתי מאד שיעשו איסור זה בצירוף הסניף של איסור זה. ואשרי להם אם יגדרו ויחזקו זה את זה ליפול קלא באודנא, אשר לעולם נתבטל מלכת הנשים לתשליך אף שלא במקום שאנשים הולכים ולא יזיזו ממקומם ללכת להגיד התשליך כלל עכ״ל. ובספר ערוך השלחן (סימן תקפ ג סעיף ה) כתב ויהירו שלא ילכו נשים.

דער קדושת יו״ט איז שוין געגאנגען זאגט תשליך א טאג פאר שלש עשרה מידות, ווייל שלש עשרה מידות איז ער נישט אויסגעקומען מיטן טאג...[12]

*

דער טאטע איז אנגעקומען קיין אמעריקא ראש השנה שנת תש״ו,[13] **אינעם זעלבן טאג ווי דער פעטער ז״ל.**

דער פעטער ז״ל איז געקומען פון ארץ ישראל (אחרי שזכה ביום כ״א כסלו שנת תש״ה בעזהשי״ת לצאת מתחת ידי הרשעים, התעכב במדינת שווייץ י׳ חדשים, ובאמצע חודש אלול תש״ה נסע לעיה״ק ירושלים, והי׳ שם שנה שלימה, ומשם נסע עם ספינה לארה״ב). **און דער טאטע איז געקומען פון אייראפע.**

דער פעטער איז אנגעקומען אום ראש השנה, די שיף איז אנגעקומען שבת, דאנערשטאג און פרייטאג איז געווען ראש השנה, און איז געבליבן ביז מוצאי שבת אויף די שיף, ס׳זענען געווען אידן וואס זענען ארויס געגאנגען שבת צום שיף, כ׳האב געהערט פון אידן וואס זענען ארויס געגאנגען, רבי יהושע געלדצעהלער (ה״ה הגאון נשיא ישיבת אור ישראל זצ״ל מח״ס קדשי יהושע על סדר קדשים) **האט אויך דערציילט אז ער ארויס פון [ישיבה] תורה ודעת.**[14]

יום הקדוש האט דער פעטער ז״ל געדאוונט אינעם סטאלינער בית המדרש - דארט וואס ס׳איז היינט די נייטרא בית המדרש - זיי האבן אים איבער געגעבן דאס בית המדרש.

דער טאטע האט דעמאלטס געדאוונט שחרית פארן עמוד יענעם יום הקדוש.

דער טאטע האט דערציילט אז וועז ער האט געדאוונט פארן עמוד, האט אים דער פעטער געקוקט אין פנים אריין.

יא, דער טאטע (רביה״ק הברך משה ז״ל) **האט דערציילט אז מוסף פלעגט ער דאוונען** (באותן השנים שהיה אב״ד זענטא וכן אחרי המלחמה בעיר טעמעשוואר)**, אבער שחרית האט ער קיינמאל נישט געדאוונט, ער איז נישט געווען רגיל אין דעם, און דער פעטער האט אים געהייסן צוגיין, וועז ער איז צוגעגאנגען צום עמוד האט ער זיך דערמאנט תנועות פון רבי שלמה העללער** (דומ״ץ בעיר סיגוט, חתנו של האון הגדול בעל ערך ש״י ז״ל)**, וואס פלעגט דאוונענען שחרית אין סיגוט.**

וכן כתב בספר קצה המטה (סימן תקצח אות ז) ...אבל בעונותינו הרבים אוי לעינים שכך רואות ביום הקדוש הזה שנעשה להם הליכות תשליך כמו טיול לענות ופרדסים והוא ממעשי שטן רחמנא ליצלן, על כן מי שבידו לתקן ודאי החוב מוטל להשגיח על זה מאוד.

ובס׳ פני המים (אות מא) הביא שבעל פרי השדה בשנותיו האחרונות לא עשה תשליך בראש השנה מפני התערובת. וכן בלוח מעגל השנה-סקווירא מובא שכ״ק האדמו״ר מסקווירא ז״ל עוד הנהיג ביאס שבראמענא ללכת לתשליך ביום י״ג מידות מחמת חשש תערובת.

12 וז״ל בספר פני המים (להר״ר שמואל הכהן שווארץ ז״ל מעיר סאטמאר), שמעתי שהגה״ק בעל ייטב לב זצ״ל הלך לתשליך בראש השנה, וכן מר בריה הגה״ק בעל קדושת יו״ט זצ״ל, זולת בשנים אחרונים שאיחר בתפלתו עד שלא היה פנאי עוד לילך בראש השנה, הלך לתשליך ביום ז׳ תשרי (יום שלפני י״ג מדות), לאשר ביום י״ג מדות היה נהג לדרוש, ע״כ.

וע׳ במחזור דברי יואל (ליוהכ״פ בסדר יום י״ג מידות, אות כ״ג) דכן נהג מרן רביה״ק ז״ל משנת תשכ״ט ואילך (אחרי שנפל על ערש דוי והי׳ חלוש) נהג ללכת אל הנהר ביום שלפני יום י״ג מידות, ואמר שכן היה מנהג אביו הק׳ בעל קדושת יו״ט ז״ל. וכן נהגו הגה״ק מאפטא ורוזין זי״ע, וע׳ בס׳ בנין שלמה בליקוטים תלפיות בערך תשליך מש״כ טעמים בזה עפ״י קבלה עיי״ש.

13 כידוע שההשגחה העליונה סיבבה שהני תרי מנהיגי הדורות יגיעו למדינת אמעריקא ביום אחד, כי באותו יום שירד מרן רבינו בעל דברי יואל ז״ל מן הספינה מדרכו מארץ ישראל, הגיע גם מרן רבינו בעל ברך משה ז״ל עם פליגער ממיאמי מדרכו הארוכה מעיר סיגעט, משני קצוות תבל אל ארץ נושבת (בפעם הקודמת נפגשו בשב״ק פרשת וישלח שנת תש״ד בעיר פעסט), ומרן רבינו בעל ברך משה ז״ל בא אצל אכסניית דודו מרן רבינו בעל דברי יואל ז״ל, כשדודו הק׳ הלך לקראתו ובשתי זרועותיו אחז בו מתוך שמחה ואהבה, ורבינו בעל דברי יואל ז״ל ענה ואמר מתוך התרגשות, ׳א פלא מיר זענען אנגעקומען אין איין טאג אינעם גאלדענעם אמעריקא...׳.

[וע״ע בס׳ ומשה היה רועה ח״ג בפרק ל״ו ׳אני לדודי ודודי לי׳ עוד כמה פרטים נפלאים אודות פגישתם הראשונה של מרן רביה״ק הדברי יואל עם מרן רביה״ק הברך משה על אדמת אמעריקא].

---

14 ולחיבת הקודש נעתיק כאן מתוך שיחת קודש של מרן רבינו שליט״א בניחום אבלים אצל הרב הגאון רבי יהושע געלדצעהלער זצ״ל ע״פ זוגתו הרבנית ע״ה יום ב׳ פרשת ויצא שנת תש״ע לפ״ק:

רבינו: כ׳האב געהערט דערציילן אז איר זענט ארויס געגאנגען צו די שיף וועז דער פעטער ז״ל איז אנגעקומען קיין אמעריקא ראש השנה שנת תש״ז?

הגר״י: יא, דעם צוויטן טאג ראש השנה, כ׳האב דעמאלטס געלערנט אין תורה ודעת (הגר״י הלך אז עם כמה בחורים מישיבת תורה ודעת בוויליאמסבורג עד מקום שהגיע האניה במאנהעטן-וועסט סיידברחוב 42).

רבינו: דאנערשטאג און פרייטאג איז געווען דעמאלטס ראש השנה.

הגר״י: מוצאי שבת בין איך געווען ביי ר׳ פייש מאשקאוויטש (בעל האכסניא של מרן רבינו ז״ל בשכונת קראון הייטס) און מ׳האט שלום געמומען (ובאותו אכסניא בא מרן רבינו ז״ל בעל ברך משה לפגוש את דודו מרן רביה״ק ז״ל).

רבינו: די שיף איז אנגעקומען ראש השנה, און ער איז נישט ארויס געגאנגען פונעם שיף ביז נאך שבת.

הגר״י: אונז זענען מיר נישט ארויף געגאנגען אויפן שיף.

רבינו: אה, מ׳איז נישט ארויף געגאנגען אויף די שיף, מ׳איז נאר געגאנגען מקבל פנים זיין, וועז ער איז אראפ געקומען פונעם שיף.

די אכסניא איז געווען ביי ר' מרדכי פליישמאן.[15]

*

דער זיידע רבי שלום אליעזר'ל האט נישט געלאזט מוצאי ראש השנה אז א אבל זאל דאוונען פאר'ן עמוד, דאס איז געווען מיטן אודווארייער רב (הגה"צ רבי שלום קרויז ז"ל מח"ס שו"ת דברי שלום).[16] **ר' מאיר שטיין ע"ה האט עס דערציילט.**[17]

די גמרא זאגט אין סנהדרין (דף סה:) **אל תתחל בי, שחרית הוא, ראש חודש הוא, מוצאי שבת הוא, רש"י זאגט דארט, בבקשה ממך אל תתחל בי, ווייל סימן רע הוא לו.**[18]

*

ס'איז אינטערסאנט, מ'זאגט אין די תפילה (בתפילת מוסף) **פון די הייליגע טעג, היה עם פיעות שלוחי עמך בית ישראל, ווייל ס'שטייט אין אמרי נועם אויפן פסוק** (תהלים מז, ו) **ה' בקול שופר, אז ווען א איד בלאזט שופר און ער איז מקיים דעם המליכוני עליכם בלאזט מיט אים כביכול דער אויבערשטער מיט, און אזוי טייטשט ער, ה' בקול שופר פונעם איד.**

די גמרא זאגט (ראש השנה כט.) **שליח ציבור דעתיה אכולי עלמא, ווייל בלאזן שופר איז משפיע, אזוי ווי ס'איז מרומז אין פסוק** (במדבר כט, א) **יום תרועה יהיה לכם, און פון 'לכם' דרש'ענען חז"ל** (ביצה כח:) **לכל צרכיכם, און יעדער איד דארף דאך זיין השפעה, איז לכאורה ווי קען א בשר ודם משפיע זיין פאר יעדן איינעם וואס ער דארף, אבער אז ס'איז 'ה' בקול שופר', אז דער אויבערשטער בלאזט מיט, איז עס אזוי ווי דער ייטב לב זאגט ביי ברכת כהנים, אז דער אויבערשטער איז משפיע פאר יעדן איינעם, דאס איז פשט שליח ציבור דעתיה 'אכולי עלמא', מיינט מען דער באשעפער, וואס 'מלא כל הארץ כבודו', אז דער שליח ציבור פארלאזט זיך אויפן באשעפער וואס איז 'כולי עלמא' [וזהו הכוונה בתפילת הש"ץ היה עם פיעות שלוחי עמך בית ישראל, שבכדי שיוכל הש"ץ להשפיע לכל אחד כפי הצטרכותו, יהא השי"ת עם פיעות השלוחי ציבור].**

*

יום תרועה יהיה לכם (במדבר כט, א), **וואס איז די כוונה פון לכם, ביי ולקחתם לכם** (ויקרא כג, מ), **דרש'נט די גמרא** (סוכה מא:) **להוציא את השאול, אבער ביי שופר איז דאך שאול כשר, איז וואס איז די כוונה פון יום תרועה יהיה לכם, זאגט דער ישמח משה** (פ' אמור), **אז 'לכם' איז טייטש 'לכם לכל צרכיכם', אז דורך די מצוה פון תקיעת שופר קען נשפע ווערן פאר אלע אידישע קינדער אלעס וואס מ'דארף.**[19]

מ'טראכט אריין צי ביי תקיעת שופר איז דא א ענין פון תקיעה, און ס'גייט אלץ בתורת שליחות, צי ס'איז נאר שמיעה.[20] **דער קדושת יו"ט אין די תורות אויף ראש השנה** (דרוש י"ב) **זאגט אז די מצוה איז נאר שמיעה.**[21]

---

15 הרה"ח ר' מרדכי פליישמאן ז"ל מסר את דירתו לרבינו ז"ל בעל דברי יואל, וזה הי' ברחוב ראדני מטול בית המדרש דחסידי קארלין סטאלין, ורבינו ז"ל בעל ברך משה הי' לו בית דירה מוכן ע"י תלמידי אביו העצי חיים ז"ל שדאגו לו על כל צרכיו.

16 שהי' אז בתוך י"ב חודש ע"פ אביו הגה"צ ר' שמואל דוד ז"ל אבד"ק אודווארי שנפטר ביום י"א חשון שנת תרצ"ו, ונתקבל בנו הגה"צ בעל דברי שלום למלאות מקומו בעת הלוי' בעצתו ובברכתו של הרה"ק מראצפערט ז"ל.

17 הרה"ח ר' מאיר שטיין ע"ה היה ש"ב של הגה"צ מאודווארי ז"ל שהי' חתנו של הרב החסיד ר' ישראל בער שטיין ז"ל מראצפערט אבי אביו של ר' מאיר ז"ל.

18 דאיתא שם בגמ': תנו רבנן מעונן ומנחש רבי עקיבא אומר זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת למחר יפה ליקח וכו' אל תתחיל בי שחרית הוא ראש חודש הוא מוצאי שבת הוא וכו'. ופירש"י "אל תתחיל בי" כשבא הגבאי לגבות מס ממנו או קיצת העיר, אומר לו בבקשה ממך אל תתחיל בי להיות ראשון בדבר הפסד, שסימן רע הוא לו, "שחרית הוא" שהיה תובע ממנו חוב, אמר לו שחרית הוא, ולא אתחיל תחלת מעשה היום בפירעון, "ראש חדש הוא" המתן לי עד מחר, "מוצאי שבת הוא" ראשון לימי השבוע, עיי"ש.

19 בענין זה עי' עוד בתפארת שלמה (לראש השנה), וז"ל: תקיעת שופר ורדיית הפת חכמה ואין עמה מלאכה (שבת קיז, ב), יבואר עפ"י מ"ש (תהלים קמה, טז) פותח את ידך. איתא בתיקוני זוהר יודי"ך. יו"ד רומז לעולם החכמה וכאשר מתעורר עולם החכמה ממילא יורד כל השפעות טובות ופרנסה טובה לכלל ישראל. וזה שעולה שניהם בקנה אחד תקיעת שופר ורדיית הפת חכמה כי כאשר מתעורר עולם החכמה ע"י תקיעת שופר יורד ג"כ השפעות טובות רמז לרדיית הפת חכמה ואין עמה מלאכה. שלא תאמר (דברים ח, יז) כוחי ועוצם ידי עשה לי החיל הזה אך כולם בחכמה עשית. ע"י עולם החכמה שנתעורר בתקיעת שופר יורדים כל השפעות על השנה הבא. וזה דאי' בגמ' (ראש השנה כו, ב) כדי שיאהזנו בידו ויראה לכאן ולכאן יד"ו אותיות יו"ד רומז לעולם החכמה [והיא היראה] כמ"ש (תהלים קיא) ראשית חכמה יראת ד'. וז"ש ויראה לכאן ולכאן. עפ"י מ"ש (דברים כה, י) וראו כל עמי הארץ וכו' ויראו ממך. כאשר אנו מעוררים היראה עלאה יורד היראה על כל העולם כמ"ש ויראו ממך. ויקבלו כולם עול מלכות שמים אמן. עוד י"ל חכמה ואין עמה מלאכה. שיהי' הפרנסה בנקל בלי עמל ויגיעה. וזה הרמז כתבנו בספר פרנסה וכלכלה. לכאו' איזה ספר צריך לזה. אך הרמז שיהי' האדם יכול לשבת בבהמ"ד על הספר בהתמדת הלימוד ואעפ"כ יהי' לו פרנסה. אם בנ"י זכאים יורד להם השפעות ברויח בחי' צי"ע. וז"פ (בראשית כא, א) וד' פקד את שרה שרה רומז לשכינה הקדושה הפקידה היא ממדת היסוד למדת המלכות, והבן, עכל"ק.

ומרן רבינו שליט"א הוסיף על זה שגם בזה מרומז ענין השפעת הפרנסה, על פי מאמרם (ביצה לב:) המצפה על שולחן אחרים עולם חשך בעדו. וזה שאמר באו"ר פניך יהלכון, להוריד השפעת פרנסה בתקיעת שופר, שאז נזכה למאור פנים.

וביאר מרן שליט"א בטעם הדבר גם על פי תורת הנגלה מדוע זכות מצות תקיעת שופר הוא דוקא להשפיע שפע הפרנסה, על פי מה שכתב ביושב אהלים (פ' בהר) בטעם שמותר לנו להנות מטוב עולם הזה, ולכאורה גזל הוא בידינו ששייך כולו לעשו, כמו שאמרו חז"ל (תנדב"א זוטא פי"ט) שיעקב ועשו חלקו בשני עולמות, יעקב נטל עולם הבא ועשו נטל עולם הזה. אך הענין שבשביל שאנחנו עבדיו כמ"ש (ויקרא כה נה) כי לי בני ישראל עבדים, מחמת שאנו עוסקים במלאכתו מלאכת שמים בתורה ובמצות, אם כן מן הדין יכול ליקח וליתן לעבדיו, עכ"ד. אכן איתא בגמרא (קידושין כב:) עבד נקנה בכסף בשטר ובחזקה, הגביה לרבו קנה הגביהו רבו לעבד לא קנה, אמר רבי שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום. ומעתה קשה במאי הקנה אותנו השי"ת, הלא דרכי הקנין שהם הרחיצו הלבישו וכדו' לית תפיסא ביה, וקנין דהגבהה פשיטא דליכא למימר, וצריך לומר דקנין זה שייך אצלו, מאי דמהני לרבי שמעון אם הגביהו רבו לעבד, והשי"ת הגביה את בני ישראל כמ"ש (שמות יט ד) ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי, ובזה אשר נשא אותנו על כנפי נשרים קנה אותנו על ידי הגבהה לעבודתו ויש לנו דין עבדים, ושפיר מותר לנו להנות מטוב עוה"ז מדין שדותיכם יקח ונתן לעבדיו.

ודבר זה מתעורר בעת תקיעת שופר, כמו שביאר רבינו סעדיה גאון (הובא באבודרהם סדר תפלת ראש השנה) בטעם מצות תקיעת שופר בראש השנה, מפני שהיום תחילת הבריאה שבו ברא הקב"ה העולם ומלך עליו, ואנו ממליכין עלינו את הבוי"ת ביום זה, ועוד מטעם תקיעת שופר שהוא להזכירנו מעמד הר סיני שנאמר בו (שמות יט טז) וקול שופר חזק מאוד. ונמצא מזה שבעת תקיעת שופר אנו מתעוררים לאמונה שלימה באחדות הבורא ית"ש, וכן מה שנאמר בפרשת מתן תורה ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי, ואז קנה אותנו לעבודתו ויש לנו דין עבדים ושפיר מותר לנו להנות מטוב עולם הזה, ועל כן בשעת תקיעת שופר יורד שפע הפרנסה, שיהיה הפרנסה בניקל בלי עמל ויגיעה, שלא יוכל המקטרג לטעון ולומר שגזל הוא בידינו, כי מגיע לנו מצד הדין מחמת שאנו עבדים למקום ומאמינים באחדותו ית"ש, ובדין יכול המלך ליקח וליתן לעבדיו.

20 דהרמב"ם כתב הל' שופר (פ"א ה"א) "מצות עשה של תורה לשמוע תרועת השופר בראש השנה", וכ"כ בספר המצות (מצוה ק"ע) "היא שצונו לשמוע קול שופר ביום ראשון מתשרי", ומדבריו משמע דעיקר מצות תקיעת שופר של ר"ה הוא השמיעה, וכ"כ בהדיא בתשובות הרמב"ם (סימן קמ"ב) "המצוה המחוייבת אינה התקיעה אלא שמיעת התקיעה, שאלו היתה המצוה התקיעה היה חייב כל אדם ואדם לתקוע, כמו שחייב כל אדם ואדם לישב בסוכה וליטול לולב והשומע שלא תקע לא היה יוצא ידי חובתו, והיה גם כן התוקע שלא שמע יוצא ידי חובתו, כגון אם סתם אזניו תכלית הסתימה ותקע, היה יוצא משום שתקע, ואין הדבר כן אלא המצוה היא השמיעה לא התקיעה, ואין אנו תוקעין אלא כדי לשמוע, ונברך לשמוע קול שופר ולא נברך על תקיעת שופר", וכן ס"ל לחינוך (מצוה ת"ה) "שנצטוינו לשמוע קול שופר ביום ראשון של תשרי".

אמנם הסמ"ג (עשין מ"ב) כתב "לתקוע בשופר בראש השנה שנאמר במדבר (כט א) יום תרועה יהיה לכם", הרי דס"ל דעיקר מצות שופר הוא "התקיעה".

וכבר נחלקו הראשונים בזה בנוסח הברכה אם מברך על תקיעת שופר או לשמוע קול שופר, עי' ברא"ש (ר"ה פ"ק סוף סימן י) שהביא את דברי ר"ת שכתב שיש לברך על תקיעת שופר, משום דעשייתה היא גמר מצותה,

והראבי"ה (ח"ב מסכת ר"ה סימן תקל"ד) הביא את דברי הירושלמי "תוקע בשופר צריך לברך אקב"ו לשמוע קול שופר וכו'", וכ"כ הטור (סימן תקפ"ה) והרמב"ן (פסחים ז.)

וועגן תקיעת שופר פאר נשים איז דא א שאלה אין די ראשונים וועגן די ברכה, און ס׳איז אויך דא בל תוסיף,[22] אבער וועז מ׳בלאזט פאר מענער און זיי הערן נאר, טוהט זי נישט קיין פעולת המצוה.[23]

*

עס שטייט פון בעלזער רב (הגה״ק מהרי״ד ז״ל) אויף באחד לחודש השביעי, אז מ׳איז שוין מצרף ראש השנה די אלע מצוות וואס מ׳גייט טוהן דעם חודש (תשרי). סוכות איז דאך א זמן פון תשובה מאהבה, און יעצט (באחד לחודש) טוט מען דאך נישט קיין תשובה מאהבה, דאך איז דער אויבערשטער שוין יעצט מצרף די תשובה מאהבה וואס מ׳וועט מאכן, דאס זאגט דער בעלזער רב.

ס׳איז דא א מדרש (ילקוט רמז תתל״א) תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגינו (תהלים פא, ד) בחודש שיש בו חג הסוכות, און לויט דעם ווארט פונעם בעלזער רב שטימט עס זייער גוט, אז מ׳בלאזט שופר ראש השנה, און ס׳איז דאך נאר תשובה מיראה, נאר בכסא ליום חגינו, בחודש שיש בו חג הסוכות, איז דער אויבערשטער שוין מצרף די תשובה מאהבה פון סוכות.

כ׳האב דעם שבת אריינגעטראכט אין די קשיא, יקח נא ׳מעט׳ מים, פארוואס ׳מעט׳, נאר כ׳האב מיר אזוי פארעגטפערט, יקח נא מעט מים, ׳מים׳ מיינט מען טרערן, ׳ורחצו׳ רגליכם, איז אזוי ווי רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם (ישעי׳ א, טז), איז טייטש מ׳זאל זיך אפוואשן פון די עבירות, תשובה מאהבה איז א געהויבענע בחינה, און תשובה מיראה איז דאך א שוואכערע בחינה, און אין עצי חיים (לשבת שובה אות ב׳) איז ער מחדש, אז טאמער מ׳גיט צדקה, איז אפילו ס׳איז בלויז תשובה מיראה, ווערן פון די זדונות זכיות, אזוי ווי וחטאך בצדקה פרוק (דניאל ד, כד), ׳חטאך׳ איז דאך א שוגג (ע״ יומא לו:), ממילא איז דאס די כוונה, יקח נא מעט מים, אפילו נאר אביסל טרערן (היינו תשובה מיראה), ווי אזוי, ואקחה פת לחם, אז מ׳גיט א פת לחם פאר א ארימאן, איז אפילו אז ס׳איז נאר ׳מעט׳ מים, ס׳איז נישט קיין תשובה עילאה, איז מען אויך זוכה צו זכיות, דעם שבת האב איך זיך אזוי געקלערט.

ס׳שטייט אין פרשת אמור, ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה וגו׳ (ויקרא כג, כב), און נאכדעם שטייט די פרשה פון ראש השנה (שם כג, כג), זאגט דער מדרש (ויקרא רבה כט, ב) דארט אויפן פלאץ, ס׳שטייט לא תכלה פאת שדך בקצרך, דאס איז מתנת עניים, די מצוה פון פאה, [וסמיך ליה דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש] אומות העולם שהן מכלין את שדותיהן, אעשה כלה, אבל ישראל שאין מכלין שדותיהם און זיי געבן צדקה לא אעשה כלה, אימתי בחודש השביעי.[24] די הכנה צו ראש השנה איז אז מ׳טוט צדקה, פאר די פרשה פון ראש השנה איז די פרשה פון מתנות עניים.

דער צל״ח זאגט אין מס׳ ברכות אז צוויי מאל תשובה מיראה איז אזוי ווי תשובה מאהבה.[25]

מיט דעם צל״ח האב איך פארשטאנען וואס די גמרא זאגט (ראש השנה טז.) למה תוקעין וחוזרין ותוקעין, כדי לערבב השטן, זאגט תוס׳ (ראש השנה טז. ד״ה כדי) בשם דער ירושלמי, זימנא חדא בהיל ולא בהיל, וכד שמע תניין איז וודאי בהיל, ווייל תקיעת שופר איז דאך היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו, איז תקיעת שופר תשובה מיראה, איז דער שטן בהיל ולא בהיל, ווייל פון די זדונות ווערן שגגות, אבער וועז מ׳איז חוזרין ותוקעין, טוט מען נאכאמאל תשובה מיראה, ווערט עס דאך תשובה מאהבה, ווערט ער שוין טאקע בהיל, דאס פארשטייט מען לויט דעם צל״ח.

דער בעלזער רב (הגה״ק מהר״י ז״ל - הובא בויגד יעקב פר׳ יתרו) ברענגט ביי די הפטורה פון ׳שובה ישראל׳ אז מ׳דארף האבן תרתי תיובתא [כן הוא לשון הטור (או״ח סי׳ תכ״ח) דאחר שמפטירין שבעה דנחמתא, מפטירין תרתי תיובתא], אז מ׳דארף האבן שובה ישראל און מ׳דארף האבן ׳דרשו׳ (הפטרת צום גדליה), מ׳דארף האבן צוויי מאל תשובה [דתשובה הוא מצוה, ובעשיית תשובה בפעם הראשונה, עדיין הוא מלוכלך בחטא, ולאחר שעשה תשובה בפעם הא׳, וסר מרע, אז עושה תשובה פעם ב׳ לקיים מצות תשובה כשכבר מנוקה מחטא ועון], און ס׳קען זיין אז ס׳איז א רמז אויף צוויי מאל תשובה מיראה (עפ״י דברי הצל״ח הנ״ל).

*

מ׳זאגט דאך ראש השנה ביים דאוונען ״אם כבנים אם כעבדים״, מיר דאפן האבן די זכי׳ צו זיין זיינע בנים למקום. ס׳איז דאך א מחלוקה צווישן רבי מאיר מיט רבי יהודה (קידושין לו.) צו נאר בעושים רצונו וועלט מען אנגערופן בנים.

ס׳איז אינטערסאנט אז לעולם רבי מאיר ורבי יהודה איז די הלכה ווי רבי יהודה אין גאנץ ש״ס, נאר דא זאגט דער רשב״א איז די הלכה ווי רבי מאיר אז בין כך ובין כך קרוים בנים.[26]

דער פעטער ז״ל האט געזאגט (דברי יואל ראש השנה עמוד ס״ג) אז אין הימל פסק׳עט מען ווי ר׳ מאיר, ווייל די גמרא אין עירובין (דף נג.) זאגט דאך אז גלוי וידוע שאין בדורו של ר״מ כמותו, און פארוואס לא קבעו הלכה כמותו, שלא ירדו חבריו לסוף דעתו, זאגט דער פעטער ז״ל אז אויף הקב״ה קען מען דאך דאס נישט זאגן, ער ווייסט דאך יא, ממילא פסק׳עט ער אין הימל יא ווי ר״מ, ממילא איז בין כך ובין כך קרוים בנים, וועגן דעם ״אם כעבדים עינינו לך תלויות״, ווייל דער רבש״ע פסק׳עט דאך ווי רבי מאיר.

---

22 והריטב״א (ראש השנה לד) כתב קבלה מרבינו האיי ז״ל אביהם של ישראל שהוא לשמוע קול שופר.

וכ״כ בספר האורה (חלק א׳ סימן צ״ג הלכות ראש השנה) ובמגן אבות למאירי (סימן ח׳) ובכלבו (סימן ס״ד וסימן קמ״ו) וברבינו ירוחם (תו״א נ״ו ח״ב דף מ״ט טור ב׳)

23 וכאן המקום לציין את דברי ר״י בר יקר שכ׳ ״על השופר מברך לשמוע קול שופר, ובכל צרפת מברכין על תקיעת שופר על שם ותקעתם (במדבר ה, י) וכתוב תתקעו ולא תריעו (במדבר י, י) ואם תתמה כיון דכתוב תתקעו איך יוצאין בשמיעה, כיון דכתיב (יהושע ו, ה) בשמעכם את קול השופר, משמע דכל דין שופר בשמיעה תליא מילתא, ואעפ״י דפסוק זה אינו על ראש השנה, גלוי מילתא בעלמא הוא, וכן מברכין על מקרא מגילה, אעפ״י שיוצאין בשמיעה, ומקרא מגילה דרבנן הוא הן אמרו והן אמרו, ע״ש.

21 בדברי יואל (שו״ת חיו״ד סי׳ נ״ז אות ג׳) כתב תשובה להגה״צ ר׳ חיים יודא דייטש ז״ל ממאקאווא מח״ס באר יהודה על ס׳ חרדים ליישב קושיתו על דברי הקדושת יו״ט ז״ל בזה.

22 דהאגור כתב (סי׳ תתק״י) בשם רבינו ישעי׳ שדווקא בלא ברכה יכולות הנשים לתקוע לעצמן, אבל באם מברכות גילו בדעתן דלשם חובה הן עושות, חדא דעוברות על בל תוסיף, ועוד דאיכא ברכה לבטלה, ודחה ב״י מה שכתב דעוברות על ב״ת, ועיין בשו״ת זכרון יהודה (סי׳ ר״ה) מה שמכריע בדבר זה באופן שלכו״ע לא יהיה איסור בל תוסיף.

23 והיינו אז ליכא חשש שעוברין על בל תוסיף, דהרי דהרי בשו״ת דברי חיים (סי׳ כ״ו) וכן השאגת אריה (סי׳ ק״ד) הוכיחו דלשיטת הרמב״ם אסור לנשים לקיים מעשהז״ג, משום איסור בל תוסיף, עיי״ש.

24 וז״ל המדרש: רבי ברכיה בשם רבי ירמיה פתח, אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה, אין אורח חיים אלא דברי תורה, דכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה, למעלה למשכיל, למי שהוא מסתכל למצותיה של תורה, מה כתיב למעלה מן הענין, לא תכלה פאת שדך, עמון ומואב שהם מכלין את שדותיהן, עליהם הוא אומר כי אעשה כלה וגו׳, ישראל שאין מכלין את שדותיהם, עליהם הוא אומר ואותך לא אעשה כלה וגו׳, מיסרך אני ביסורין בעולם הזה, בשביל לנקותך מעוונותיך לעולם הבא, ואימתי בחדש השביעי.

25 וז״ל הצל״ח, לבאר הכתובים (הושע יד יב) שובה ישראל עד ה׳ אלוקיך כי כשלת בעונך קחו עמכם דברים וכו׳, לפי שמצינו שני מיני תשובה, דהיינו תשובה מאהבה ותשובה מיראה, וההפרש ביניהם שבזה זדונות נעשו כזכיות וזה זדונות נעשו כשגגות, אכן גם על ידי תשובה מיראה שנעשו שגגות כשחוזר אחר כך ועושה שנית תשובה שוב הרי הוא מאהבה ונעשו זכיות, וזהו שובה ישראל וגו׳ כי כשלת בעונך, והיינו שנשאר שוגג וכמו שדרשו חז״ל (יומא פו:), ואמר אח״כ הנביא קחו עמכם וגו׳ ושוב וגו׳ אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב, דהיינו בשובו שנית ישא כל העון שלא ישאר ממנו לגמרי, וקח טוב דהיינו שנהפך לטוב ולזכות, נמצא מה שזוכה בתשובה מאהבה בפעם ראשון צריך בתשובה מיראה לכפול שני פעמים, עכ״ד.

26 כן כתב בשו״ת הר שב״א ח״א סי׳ קצ״ד, וסי׳ רמ״ב, להלכה דאף משומד בכלל בנים ומטמא באהל, והביא מחלוקת זה וכתב דאף שקיי״ל בכ״מ שהלכה כר״י נגד ר״מ, אבל כאן הלכה כרבי מאיר שבין כך ובין כך קרויים בנים, משום דהפוסקים מורים כותייהו, עיי״ש.